

մեղքին համար կը ձգտին խոյս տալ մարդոց աչքին երեւալէ եւ կ' ամչնան իրենց աղամական մերկութենէն : Մեղօք քարի մասին ժողովուրդին մէջ շատ տեսակ զրոյցներ կան, սակայն ամենէն հաւանական աւանդութիւնն այն է որ այդ մարդակերպ քանդակները սանուկ մը եւ սանամայր մը եղած են, որոնք դարեր առաջ՝ արդար ժամանակին, սիրային յարաբերութեամբ իրարու հետ գտնուելով քարացած ու հոն փակչած են, ի ցոյց և յօրինակ մերձաւոր ազգականներու հետ անասնական տռփանքով ամուսնութիւն կնքել ուզողներուն :

Մեղօք քարին այս տարօրինակ ցուցանքին պատմութիւնը աչքին առջեւ ունենալով Աստունցին՝ միշտ կը զգուշանար մերձաւոր ամուսնութիւններ կնքելէ, մանաւանդ կնքահայրութեան կապ ունեցող ամուսնութիւններէ, զորս արդէն հայ Եկեղեցին ալ մինչեւ վերջերս կ'արգիլէր, բայց հիմա ան ալ մեղմացուցած է իրխստութիւնները գժբախտաբար :

ԿՐՏԻՉ ՔՀՅ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ

ԼՈՒՍԱԾԻՐ ՀԱԲԱԹԱՑԵԱԼ ՎԱՆՔԵՐԻՆ

Կար. տես Բազմավէլ. 1934. էջ 12)

գ. Բազրատունիք : Հանրածանօթ անձնաւորութիւններ տուող կամախ գիւղին մօտիկը, գեղեցիկ դիրքի մը վրայ հովանուտ վայրի մը զոգին ու քամակին յաղթքարձր բլրազագաթի մը կողքին, շրջապատուած թթենիի եւ ուռենիներու հնամենի ծառներէ, ու սլուրլացող ջրերու առուակ եզրերով, եւ զմրուխտ կանաչի ժապաւէններով և թփերով և թերթերով, իշխանավայել կեցուածք մը պարզած, աւերներով իսկ զեղագիծ պատկեր մը յօրինած է Շաբաթացեալ իր աւերակներովը, նման՝ հարստութիւնը վրայ տուող երանացեալ փառքերէն, մեծութիւններէն մերկացած իշխանաւորի մը, որ դեռ կը շըցաւորի սրբատաշ քարերու, կոտրուկ ու կերտուն դէզերովը, միշտ յլշատակող ու յիշեցնող հին օրերու անմեռ իր փառքը, մեծութիւնը, հին ճարտարապետութեան ոճն ու տոհմիկ դրոշմը ցցող ու յայտաբերող: Շաբաթացեալ Բազրատունի վանքը շատ տարիներ առաջ զադրեր է Միաբաշատ ութիւն ունենալէ, զիր եւ ուսմունք ու

այ դասատու սը , Եշան պահանգ ,

իր զիւղէն մօտակայ քաղաք մը երթալու
ատեն, կասմայի մօտիկ Հնորվայ զիւղը
կ'իշեւանի՝ Գոլպաշ թիւրքի մը տունը .
Գոլպաշը համերամ չունենալու համար
հիւրը իրեւ տան անդամ կ'ընդունի ու
կը համարի . պատուելին բղուկի (հողէ
աման, որուն մէջ ընդեղէն կը լեցնեն) մը
բերանը զիրք մը կը նշմարէ, կը հետա-
բրըլուի, կ'առնէ զիրքը, և ահա մագա-
ղաթեայ զիրք մը, առանց ուշադրութիւն
հրաւիրելու կը զրպանէ . այս կը պատահի
1890 թուականին: Համիտական օրերուն
պատուելին ալ կը ձերբակալուի ու կը
բանտարկուի, և 101 տարիի դատապար-
տութիւն կը կրէ, բանտին մէջ կը հի-
ւանդանայ մահամերձ, և ահա իր ընկեր-
ներուն միոյն կը պատմէ այդ դէպքը .
զիրքը ինը կարգացած ըլլալով պարու-
նակութեանը տեղեակ, ժամանակ չ'ունե-
նար ձեռնարկելու աշխատութեան՝ այդ
երեք բլուրներուն մէջ թաքնուած թազրա-
երէ բլուրներուն ճոխ ու թանկ
ձեռք բերելու, թէեւ զժոււար ու զրեթէ
ձեռք բերելու, անկանչը համար այ-
ականջը համած ըլլալով՝ զիրքը իր այ-
դին մէջ կը թաղէ . հիմակ որ մեռնելու
զիրք կը թաղէ, այդ իր մտերիմ ըն-
դատապարտուած է, այդ իր մտերիմ ըն-
կերոջը ծայրէ ծայր կը պատմէ, և զրեխն
կերոջը ծայրէ ծայր կը պատմէ, և զրեխն

Ե. Նարեկայ վաճքը: Արակայի կամ Ա. Գրիգոր Նարեկացւոյ վանք : Ընդհանրապէս Արակայի վանք անունով կը յորջորջէին, և իր անմիջապէս քովիկը եղող գիւղն ալ Արակայ, որ ունէր 50 - 60 տնուոր բնակչութիւն մը այլազգի . առ որոշ է թէ վանքին անունովն է որ գիւղը յարդ Արակայ կը կոչուի : Վանքը Արակայ վաճքն Արմութազէն, Բարդամէն կու գանուխտի: Վանքի հարաւային կողմը մատաղատան կից է գերեզմանատունը, այս գերեզմանատան առթիւ բաւական խնդիր, զատ ու զատաստան տեղի ունեցած է, երբ հարեւաններ կը պնդէին թէ այդ գերեզմանատունը կը պատկանի տեղույն Փիլք անովնով սուրբին. երկար զատերէ ու փաստերէ

վերջ կորսնցուցին դատերնին ու անգամ մըն ալ Նարեկացին ըլլալը ու Նարեկացին ըլլալը հաստատուեցաւ։ Դէպ ի հիւսիս քիչ մը վարօք Չոպի (հովիւ) գերեզմանը կայ, ուր ուխտատեղի կը համարուի, որու բով կայ զիհի ծառ մը, որ ուխտաւորներու կապած ու ծրարած տեսակ տեսակ քուրջի կտորներովը ծանրաբռնուած է։ Դէպ ի հարաւ 4-5 վայրկեան հեռու վերեւը կը գտնուի ջուր մը, որ Լոյս աղբիւր կը կոչուի, սա ալ կը հաստատէ թէ վանքը մինչեւ հոտ ընդարձակութիւն ունեցեր է ի հնում։ Մեր օրերուն ոչ մի հարստութիւն և ոչ մի սպաս եւն. մնացած էր, լոկ չորս ու չորս պատեր մնացած էին։ Վանքին պահպանութիւնն ու մաքրութիւնը քովի Արակայ գիւղացիին յանձնուած էր։ Արական համբաւեալ ու հոչակեալ անուն ունէր շուրջը թէ հեռուներու ամէն ազգի ժողովուրդի մէջ։ Ամէն ազգի հիւանդներ, կոյրեր, լուսնոտներ, մեծ ու խոր հաւատով կը փութային յուխտ և յերկրպագութիւն, ժամերով ու օրերով բոկոտն քալելով, ուխտաւորներէ ոմանք վանքին մօտենալուն կ'ընդունէին ու կը զգային թէ ալ պիտի բուժուին։ Հաւաստիօրէն լսած, աչքերովս իսկ տեսած եմ բուժուողներ, կոյրերու, լուսնոտներու, և սրսիաներու, տեւական ջերմախտաւորներու մինչեւ 8 օրուան ճանապարհէ հիւանդներ եկած և բուժուած են. ինչ խոր ու մեծ հաւատք, և ինչ զօրք սուրբին։ Մեծ ուխտաւորութիւնը Ս. Լուսաւորչի Գիւտի նշխարաց, վարդավառի և Ս. Աստուածածնի Վերափոխման տօներուն կը փութայ հարիւրներով ու հազարներով. և ուրիշ օրեր ալ միշտ ուխտաւորներ անպակաս էին։ Ստէպ ըսուած ու կրկնուած և լուսած էր թէ վանցի եկեղեցւոյն խորանին ատակը մեծ ու բուն շէնքն է վանցին, ուր սրբոյն մարմինը, մասունքը մասնաւոր դամբանի մէջ զետեղուած է, եւ բոլոր հարնտութիւնը արքայական Արծունեաց տունէն նուիրուած։ Արդէն երբ եկեղեցւոյն մէջ քիչ մը ուժով քայլ առնուէր՝ տակը պարապ ըլլալը կը հասկըց-

ուէր, կը խօսուէր նաեւ թէ ժամանակի ընթացքին բացուած, և շար մը հարըստութիւն ճոխ բարձուած ու վերցուած է։ Սեւ ծովու եզերը կիրասոն քաղաքին մէջ ակնեցի գույումճեան Պետրոս յանձնաւած իրենցը. ժամ մը ու աւելի կմախացած վիճակի մէջ կը մնայ. կը սկսին լալ ու ողբալ, ալ մեռած համարներն ալ մեծ հոգ կ'ունենան ու կը ցաւին մանաւանդ դարման չգտնելուն համար. և այսպէս տասը տարի շարունակ կը տառապի անդամանելուն համար ու տառապի անդամանելուն իրենց բուժին, որի երազին մէջ Նարեկացիին պատուիրելով, եւ իրենց բովէն դուրս ելլել հրամայելով. մէկուկէս ժամ այսպէս մնալով յանկարծ կը կանչէ իրեններուն. «Եկէք, զիս դուրս տարէք»։ ու դեռ անոնց ներս չմտած, ահա ոտքով դուրս կ'ելլէ ի մեծ ապշութիւն և յուրախութիւն իրեններուն։ Եր կրորդ խօսից կը լինի «անօթի եմ», քառասուն օրերէ ի վեր բան մը կերած չըլլալով, անկից առաջ միշտ պահեցողութիւն, և վերջերն ալ միայն ցանքախ խմած, չոփ կմախաց մը, ուրուական մը դարձած վիճակին կը հասնի։ Գառնուկի մը զլուկը կ'ուտէ և պնակ մ'ալ Արդէն համբաւաւոր կմախաց մը կ'ըստ կը լինի կը համար բաշած չէր, իր շուրջիններուն կը դառնայ կրկին ու կ'ըսէ. «բերանիս Վէրքը նախանակ ալ լուսաւ բայց հիմակ ձեզ յայտներ»։ Գիշերն ողջոյն Նարեկացին սեղանին առջեւը կը գիշերէ. առաւոտուն Ս. Պատարագ կը մատուցուի, պատարագիչը զեռ զգեստները չմտած, իրեններուն կ'ըսէ. «չուաններ առէք որ երթանը զեզութեամբ եկեղեցին առ պատկառանքով կը պատմէ այս եղելութիւնը. շատ ջերմեռանդ ու հաւատացեալ և բարերարող տիկին մըն է։

Երկրորդ անգամուն Նարեկացին կիւլմին կ'ըսէ թէ ես Գույումճեանին ալ ըսի. Նորէն կիրասոն կը զրեն եւ ահա Պետրոսն ալ անուրջին մէջ կը տեսնէ Նարեկացին, որ կը կրկնէ ինչ որ կիւլիւմին ըսած էր։ Պետրոս անմիջապէս ճամբայ կ'ելլէ մաֆայով, որովհետեւ կմախք դարձած՝ քալելու ու նստելու ալ զրեթէ կառողութիւն չ'ունենար, ու կը զրէ իրեններուն թէ ինք ուղղակի Նարեկայ վանքը պիտի գայ, իրենը ալ թող վանք գան։

Արակայ գիւղը կ'իջնէ հարեւանի տուն, իորութենէ և լայնութենէ աւելի է շէնքը. պարանը վեր կը քաշեն և վարը նորէն բերանը գնելով կը գոցեն ու կը ծածկեն։ Ս. Աւետարան մ'ալ կարդալ կու տայ տեղուոյն վրայ և հրաման կ'ընէ որ այն ինչ ճամբուկ տանին հունի գուղի փոքրիկ աւագան մը կայ. երբ հոն կ'երթան քանի մը ումագ ջուր կ'առնէ ու կ'ըսէ. «ահա Վէրքերուս դեղը», ու անմիջապէս Վէրքերը կը բուժուին կը սկսի Ս. Աւետարան կարդալ մեռած կարծուածին վրայ, միեւնոյն ատեն լուսութիւն պատուիրելով, եւ իրենց բովէն դուրս ելլել հրամայելով. մէկուկէս ժամ այսպէս մնալով յանկարծ կը կանչէ իրեններուն. «Եկէք, զիս դուրս տարէք»։ ու դեռ անոնց ներս չմտած, ահա ոտքով դուրս կ'ելլէ ի մեծ ապշութիւն և յուրախութիւն իրեններուն։ Եր ինձի աղէկցնես՝ ամբողջ եկեղեցի մը պիտի շինեմ այս տեղույս վրայ. այս աղօթքէս վերջ մարած մեռած վիճակի մը կ'ենթարկուիմ. ինձի կ'երեւի սուրբը և կ'ըսէ. Որդէն ես բեզ պիտի աղէկցնեմ, բայց չեմ ուզեր որ եկեղեցի շինես, վասն զի շինած եկեղեցիդ պիտի աւրեն. և այս խօսից ի հաստատութիւն Աղանին ետեւը պիտի գտնես եկեղեցի մը. քիչ մը փորել թութէն. թէեւ դժուարութեամբ երբ բեռն ալ վէրտէ ու կ'ըստ կը լինի. ու բանն ալ վէրբերով լիցուկ կը լինի. ու ալ վէրտէ ու զեզակ մ'ալ Արդէն համբաւաւոր կ'ուտէ և պնակ մ'ալ Արդէն համբաւաւոր կմախաց մը ու կ'ըստ կը լինի. իոր աւաններ եկեղեցի մը. քիչ մը փորել առ պիտի գտնես, մէկդի դնելով եկեղեցին մէջտեղ պիտի ելլէ. խորիցար որ եկեղեցւոյն հետ քովի աղբիւրն ալ շինես ուրիշ տեղ մը փոխադրելով. մի փոխադրեր, այլ ջուրի ճամբաները շինել տուր որ աւրուած է, և ակէն մինչեւ հոս վազցընելու հոգա»։ Ս. Այսպէս բժշկուելէն, տասնեհնգ օր վանքին մէջ մնալով կը դառնան Արդէն քաղաք, բժշկուած հիւանդը նժոյզի հիծած ընդ առաջ եկողներու մեծ բազմութեամբ կը հասնին իրեններուն ։

Նարեկայ վանքի հանուր հոչակը անգամ մ'եւս արձագանգ կը գտնէ բոլոր շրջակայքը, ամէնքը կ'ուխտուորին կը բոլորուին տարեւոյն յատուկ օրերուն ու տօներուն, և վայրն էր եղած նաեւ երիտասարդութեան պարապ ընդարձակութիւն մը կը տեսնուի. 7 խուշանց (1 խուշանց մեղքէն աւելի է) պարանի մը ծայրը քար մը կը կապեն, ու պարանի մէջ այս մարզախաղաղերուն. և կոյսերուն՝ իրենց պարապան երգերուն եւն. և հիմակ իր շարաթացեալ վիճակը նախնեաց օրերովը աւելի։

(Արտեղու: Արտասակելի)